

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féoldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

Államsegély és ref. gymnasiumaink.

I.

Az 1883. évi XXX. t.-c. korszakot alkot prot. gymnasiumaink történetében.

Ha összes hazai középiskolai oktatásügyünk terén rendszertelenség, sőt ziláltság uralkodott e törvényt megelőző évtizedekben, úgy e beteges jelenség kétszeresen érezhető volt prot. gymnasiumainkban, melyek — egy kettő kivételével — az anyagi erő hiányában lépést sem bírván tartani az egymást felváltó reformokkal, fogyatékos berendezésök miatt az állami tanügyi körök lenéző kicsinylését vonták magokra, tanrendszerök ingadozása miatt pedig rossz hirbe is jutottak a tanügyi közvélemény előtt.

A baj fő forrása prot. gymnasiumainkban mint mindig, úgy most is az *anyagi szegénység* volt. Az egyháztársadalom egykor csodákat művelő prot. áldozatkészsége kiapadt s a kor színvonaláról lemaradt tanintézeteink nagyrészt tehetetlenül állottak az idézett középiskolai törvény követelményeivel szemben.

Bizony, rég elmúlt az idő, midőn a prot. áldozatkészség a XVII. század hitbuzgóságától erősítve, majd minden nagyobb egyházunkban a mai középiskolának megfelelő tanintézetet állított fel, midőn e tanintézetekhez az egyházas szellemű patronusok a kor legelső paedagogusainak lábainál, a külföldi egyetemeken növeltettek tanárokat, s midőn e tanárok az európai tanügyi eszmékkel és reformokkal már neveltetésöknél fogva is a legbensőbb összeköttetésben állva, még századunk elején is oly magas színvonalon tartották tanintézeteinket, hogy a világi róm. katolikusok véleménye szerint is legjobb iskolák voltak az országban s még az 1839-iki országgyűlés vallásügyi tárgyalásai alkalmával is egy gr. Károlyi György róm. kath. sérelmet

látott abban, hogy a róm. kath. gyermekek a protestánsok iskoláiba nem járhatnak. A prot. iskolák fénykora és dicsősége letűnt visszahozhatlanul a régi Magyarországot beragyogó többi emlékekkel együtt.

Az új Magyarországnak jóformán kiapadtak mindama források, melyekből a prot. gymnasiumok egykor táplálkoztak. És ezt a következő két körülmény is teljesen megmagyarázza. Közönségesen ösmert dolog ugyanis, hogy a protestantismus a maga életerejét, alkotó és fentartó képességét mindig a politikai elnyomatás korszakában fejtette ki, a mint ezt a vallásüldözések szomorú korszaka és az ötvenes évek abszolutismusával szemben kifejtett energiája oly fényesen mutatja. Egy-egy ilyen nehéz korszakban számos prot. tanintézet szűnt ugyan meg, de a megnyilatkozott hitbuzgóság annál magasabb virágzásra emelte a többieket. Hiszen a mai nemzedéknek még emlékezetében van az az áldozatkészség, melylyel az ötvenes években prot. egyházunk a létért folytatott küzdelmében megteremtette a főgymnasiumokat. De a 1883-iki középiskolai törvény békés időben, alkotmányos törvényhozás útján, nemzeti akaratból jött létre; azért ez nem bírta fölírni egyházi társadalmunkat.

Most is számos prot. gymnasium enyészik el, mint a múlt idők nehéz korszakaiban, mert a közokt. minisztériumnak a képviselőházhoz beterjesztett múlt évi jelentése szerint 1867-től 1895-ig 8 evangélikus, 5 ref., 2 unitárius gymnasium enyészett el; de e mellett a többi megmaradt intézetünk érdekében sem hozott a protestantizmus olyan áldozatot, mely őket a kor színvonalán feltarthatta volna.

Másfelől azonban egyoldalú téves felfogás volna a magyar prot. egyháznak gymnasiumai fentartása körül a múltban kifejtett nagyszerű

áldozatait tisztán a hitbuzgóságra vagy általában az egyháziasságra vinni vissza; mert igaz ugyan, hogy a prot. egyház mindenkor és mindenütt iskoláit tekintette legfőbb erősségének, az iskoláiban kiművelt közszellemet tartotta legerősebb alapjának és ez által lön reformátora az európai közoktatásügynek; de hazánkban a prot. iskoláknak más missiója is volt, mint a prot. szellemű nevelés; azok a fényes alapítványok, melyekkel az erdélyi fejedelmek és egyes főuraink tanintézeteinket a múlt századokban fölvirágoztatták, nemcsak az egyház, hanem a *nemzeti szellem és nemzeti nevelés* oltárára hozott áldozatok voltak.

Nemzetünk zivataros századaiban voltak korszakok, midőn a nemzeti eszmének s a nemzeties irányú nevelésnek csaknem egyedüli letéteményesei a prot. tanintézetek voltak, a midőn tehát ez iskolák fentartása nemzeti érdek volt. És ez még gazdagabb forrása volt a prot. iskolák iránt felbuzgó áldozatnak, mint a vallásosság, mert a magyar prot., s különösen a magyar ref. egyház érdeke minden időben teljesen össze volt forrva a magyar nemzeti közérdekkel. És az iskolai áldozatoknak ez a hatalmas rugója enyészett el napjainkban a középiskolai reformokkal szemben.

Míg ugyanis a múltban a prot. tanintézetek gyakran az államkormány törekvéseivel szemben ápolták a nemzeti szellemet, ma az időknek gondviselészerű változása következtében maga az állam kormányá tüzte zászlajára a nemzeti nevelés eszméjét s nagyobb mérvben

igyekszik ezt megvalósítani, mint maga a prot. egyház, a mennyiben a katexochén nemzeti tantárgyaknak: a magyar nyelv és magyar történelem tanításának több időt szentel tantervében, mint ref. gymnasiumaink. E szerint a prot. egyházi társadalom — legalább ez idő szerint — föloldva érezvén magát a nemzeti nevelés hagyományos missiója alól, már ezért sem hozta meg erőfeszítéssel járó áldozatait gymnasiumainak az 1883. évi középiskolai törvényben előirt kifejlesztésére.

De e gymnasiumok fentartásának szükségét maga az államkormány érezte. Jelentékeny alapítványaik a korszerű berendezéshez elégtelenségek mellett is nagy szolgálatot tesznek a nemzeti közműveltségnek, aztán meg tisztán állami közvagyonból ez idő szerint lehetetlen volna e gymnasiumokat pótolni, mindenkifelett pedig a legszegényebb prot. tanintézetnek is a nemzeti nevelés körül oly százados tradíciói vannak, a melyekkel a legrégebb állami gymnasium hagyományai sem érnek föl, s a melyeket épen a nemzeti nevelés érdekében ignorálni lehetetlen, mert a nevelés leghatalmasabb eszköze maga az iskola tradíciója. Így lön kodifikálva az 1883. évi XXX. t.-c. 47. §-ában az államsegély, mely a prot. gymnasiumokat újabb virágzásra emelte.

A prot. gymnasiumok számára nyújtott államsegély erkölcsi alapja egyfelől a magyar állam elismerése és méltánylata ama három százados szolgálat iránt, melyet e tanintézetek a hazai kulturának, nemzeti szellemnek s magának a

TÁRCA.

A Bécsben járt egyházkerületi küldöttség naplója.

(Vége.)

Január 26. reggeli 10 órakor.

9. Elnök ő excellentiája báró Prónay Gábor ő méltóságával miniszterelnök úrnál megjelenvén, hogy ő Felsége akaratát megtudják, az összeült küldöttségnek azon választ hozták, miszerint a Felség a küldöttséget együtt nem fogadhatja, hanem egyenként mentül számosabban folyamodhatnak kihallgatásért, a küldöttség elnökeinek pedig kijelentette, hogy a Felség ki akarván őket hallgatni, annak idejében, parancsolni fog velök, egyszersmind azt is mondotta, hogy a bejelentett választmányi tagok névsorát a Felségnek adandja át.

A küldöttség tagjai mély megilletődéssel fogadták az elutasító választ s kijelentették egyező akaratul, hogy tekintve küldöik akaratát s küldetésök célját, egyenként audientiát nem kérhetnek s nem kérnek, sőt a választmány tagjai sem jelenhetnek meg a kihallgatáson, miután egyenes missiójuk csak a miniszterium megbizottaival leendő értekezés volt, a kezökbe adott útasítás határai

között s azon esetre, ha tán parancsolnának velök, csak mint magán emberek jelenhetnének meg s mint ilyeneknek semmi személyes kérelmek nincsen és így az egyház ügyeire nézve semmi értekezésbe nem bocsátkozhatnak. Felkérte az elnök ő excellentiája tisztelettel, hogy ha az egyház egyetemes küldöttségének ő Felsége elé jutását ki nem eszközölhetné, úgy méltóztatnék intézkedni, hogy a már felolvasott s aláirt előterjesztvény, az egyes kerületek felirataival együtt, ha lehet, egyenesen ő Felségének, ha pedig ez meg nem történhetné, a miniszterelnök úrnak adassék át a Felséghez való juttatás végett.

Elnök ő excellentiája ezen egyetemes akarat és óhajásra kinyilatkoztatta, hogy ha küldetésünk célja, az egyetemes küldöttségnek ő Felsége elé bocsátása, ki nem eszközölthetné, megpróbálja, az elnököknek rendelt audientián, felterjesztvényünket a Felség kezébe juttatni, s kijelentendi, hogy valamint elnöki tiszte, úgy a küldöttség teendője is megszűnt, s csak mint magánember úgy áll ő Felsége előtt.

Január 26. reggeli 11 óra.

10. Elnök ő excellentiája miniszterelnök úrral értekezvén, jelenté, hogy a választmány tagjainak névjegyzéke a Felségnek átadtván, ellenök semmi kifogás

magyar állameszmének tettek; másfelől belátása annak a legújabbban, az egyházpolitikai reformok körül is bebizonyított ténynek, hogy a magyar állameszme legerősebb támaszát a felvilágosult, szabadelvű, és nemzeties irányú prot. közszellemben találja, minélfogva e közszellemet nevelő intézetek virágzását előmozdítani: a magyar államnak önmaga iránti kötelessége.

Dócsi Imre.

Hol kezdjük a belmissiót?

A „Sárospataki Lapok“ 1897. évi 51-ik számában egyik kollegámtól cikket olvastam a belmissióról. Hogy hányadik már e tárgyban az efajta cikk, ki tudná megmondani?

Annyiszor és annyiféle alakban olvastam már e kétségbevonhatatlanul fontos tárgy felől, hogy csak úgy hemzseg agyamban a sokféle gondolat. S nem tagadom, csendes óráimban — lámpagyújtás előtt — szinte lát-noki ihletséggel rajzolom meg magamnak a „jövő egyháza“ *kül- és belmissionált* (alkalmi szójáték) tökéletes képét.

Ilyenkor szinte új erőt, lelkesedést nyerek. A megélhetés gondjaitól megszibbadt tagjaimban fölpezsdül a vér. Pál apostol lelkesedésével, Timotheus buzgal-mával telik el lelkem s újból hallom megzendülni a szózatot, melyet akkor hallottam, mikor először öltöttem magamra ama ruhát, melylyel Illyés megüté a Jordán vizét; hallom zendülni: „ime, én téged prófétává teszek, hogy gyomlálj, ronts, veszíts, törj, építs és plántálj!“

Ilyenkor úgy felbuzdulok, hogy szinte pirulva kér-dem önmagamtól: hát te mit tettél a belmissió terén?

S midőn úgy találok, hogy talán nem elég serény-séggel forgolódtam amaz oltár körül, nemes elhatározás kél szívémben az elmúlástottakat helyreépíteni.

nem tétetett, s a vallásügyi miniszterium által, délután fél egy órakor elfogadtatnak és meghivatnak, az állam-kormány részéről is teljesen magán jelleműnek nevezett értekezletre.

Ő excellentiája azon kérdésére: átadja-e a Felség-nek a felterjesztvényt, ha mint modatva volt, a küldöttség elnökei audientián fogadtatnának, kimondatott, hogy igenis azon esetben, ha nem lehet semmi kilátás arra, hogy az egyetemes küldöttség Ő Felsege előtt kihall-gatást nyerjen.

Délután 6 órakor.

11. Elnök ő excellentiája felemlité, miszerint a Felség előtti kihallgattatásról még semmi bizonyost nem tudhat, jelenti azonban, hogy a választmány magán értekezlete, a vallásügyi miniszterium szállásán, miniszteri osztálytanácsos Zimmermann József úrral mai napon délutáni 1—3 óráig megtörtént. Különösen kiemeli ő excellentiája, hogy midőn miniszteri tanácsos úr a maga megnyitó beszédében az értekezlet keletkezését oly értelemben adta elő, mintha azt egyetemes küldött-ségünk kívánta volna, arra ő excellentiája azonnal megjegyezte, hogy a kölcsönös közeledésre az első felhívó szó miniszterelnök úrtól jött; mind a miniszteri tanácsos úrnak, mind a választmány tagjainak ismételt nyilatkozata után, ezen értekezlet teljesen magán jellemű

Megindulok, hogy cselekedjem. Még alig teszem meg az első lépést, valami titkos hang megállít s így kiáltok fel az apostollal: „Követnélek Uram, de...!“

Az a *de!* óh, be rettenetes tilalomfa az én előttem! Az a *de!* a gyalázat keresztfája, melyre a legnemesebb törekvéseket feszítette fel az élet, ez a nagy farizeus!

De hát hol veszem én a keresztől ezt a hasonlatot? Hol látom én azt a keresztfát? Hol az a tilalomfa, mely míg nincs kivágva, addig csak töprengök, sóhajtok: követnélek... de...!

Hol látom? Mindenütt! Látom az alföld sík mezején; a lombkoszorús bércek alján; velem jár az, mint egy rémes árny; még álmaimban is megjelen s mint a tetszhalottra a szemfedél, úgy nyomakodik rám ólom-terhével.

Ha pedig nem látom, hallom. Rettenetes hallu-cinatio!

Lágy ölen hordja magával a szellő, üvölti a vihar, még a madár is erről csicsereg; hallom... hallom!

Hallom, mert protestáns Sionunk köszirtjei száz-szorosan visszhangozzák azt!

Ime a visszhang: az x... i egyház hívei dec. 12-én választották meg lelkészüket X. Y. személyében, a kinek érdekében, mint értesültünk, *nagy alkotmányosdi életet éltek a visszaélésben gyakorlott x... iek!*

Ez az a kereszt, az a tilalomfa, az a rémes árny, az a visszhang, a mely miatt azt mondom: követnélek belmissió... de!

Nem, nem indulhatok meg a belmissió magasztos útján, míg ez a tilalomfa előttem áll!

Miért is indulnék? Hisz lépten-nyomon fülembé kiáltanak talán még a gyermekek is: farizeus! farizeus! Doktor, ki vizet predikál s bort iszik, — kőműves, ki felülről kezdi a házat építeni! S e kiáltásokból levonom magamnak a consequentiát.

És most rátérek a kérdésre, *hol kezdjük a bel-missiót?*

Magunkon, magunk közt, uraim! Mert ráillik a mi egyházszervezetünkre is: reformálandó az in capite et membris!

és értékű levén, erről jegyzőkönyv nem vezetett, ennélfogva elnök ő excellentiája is a vitatkozás teljes folyamára és egyes részleteire ki nem ereszkedhetvén, különösen azt emeli ki, hogy miniszteri tanácsos úr, a mintegy két óráig tartott magán beszélgetés végén, mint a választmánynak útasításával megegyező kívánatát azon pontokban fogta össze teljesen és szabatosan, melyeket az egyetemes küldöttség a választmányok útasításául kezébe adatott s elnök ő excellentiája is csász. kir. főherceg Reyner Ő Fenségének elmondott. Ezek után miniszteri tanácsos úr kijelenté, hogy noha bajosan hiszi, hogy ezek mind teljesebben menjenek, mindazáltal azokat az illető magasb helyen előterjeszti.

A küldöttségi ülés elnök ő excellentiája ezen elő-terjesztését köszönettel fogadta s azon óhaját nyilvánítá, hogy a választmány említett értekezésének folyamán, az illető tagok által, a lehető részletességgel, írásba foglalassék s mellékletül a naplóhoz csatoltassék.

A küldöttség következő ülése a következő nap déli 12 órára tüzetett ki.

Január 28. déli 12 órakor.

12. Elnök ő excellentiája előadta, hogy nincs többé reménye, miszerint a küldöttség egyetemesen Ő Felsege elibe bocsáttassék, azért a küldöttség, megszünvén mis-

Az én nézetem szerint tehát csak üres képzelgés addig belmissióról beszélni, míg a *lelkészválasztások* tengeri kígyója kísért.

Ideje volna már ezt a százfejű hydrát emberségre tanítani, hogy ne szedné áldozatait a morál, a becsület mezején küzdök lelkes seregéből! Azonban úgy veszem észre, hogy úgy vagyunk mi ezzel, mint a nehéz beteg a rajta végrehajtandó operációval; míg egyfelől szeretne rajta tülesni, másfelől fél tőle, mert hátha végzetessé válik, míg nélküle talán még tengetheti nyomorult életét?

S hogy úgy vagyunk vele, azon egy cseppet se esodálkozom. A kenyér gondja az, a mely miatt oly nehéz megváltoztatni a jelenlegi gyökeresen javított (?) rendszert. Hja! mert ha olyanná formáltatnék a \$., hogy ahoz se tenni, se belőle elvenni ne lehessen, úgy gondolom, a hydra fejei le lennének vágva s a kenyér *tisztességesebb* úton lenne megszerezve!

„Tisztességesebb“? Ha már kimondtam e szót, kimondom az alternatívát is: becsúsz! Mert van ilyen is.

Hát biz a mai rendszer mellett úgy szerezzük a kenyeret, a hogy tudjuk. S ez az oka, hogy napjainkban így echóznak a prot. Sion köszirtjei, a mint fentebb említém: *nagy alkotmányosdi életet éltek a visszaélésben gyakorlott x . . . iek!*

Orcapirító dolog ez, uraim! S még mi beszélünk belmissióról, egyházi fegyelemről stb. Mi, a kiket egy-egy jobb pillanatban így vádol a lelkiismeret: farizeus! farizeus!

A pietizmus kora már lejárt. Ma már nem nyugszik bele a hívő világ a szent synodus végzéseibe a nélkül, hogy az indokokat is ne keresné; ma már nem áll az az elv: azért van jól, mert így van jól! Ma számon kérik tőlünk eselekedeteinket s nekünk emelt fővel kell a kérdésre a feleletet megadni.

Édes Istenem! mi beszélünk belmissióról? Mi, a kik ezzel a szerencsétlen rendszerrel — a kenyér ürügye alatt — magunk demoralizáljuk első sorban az amúgy is bomlásnak indult egyházi életet!

siója, feloszlottnak nyilatkoztatta ki magát, s ő excellentiája elnök úr a következő nagyfontosságú szavakkal vett búcsút küldött társaitól: „Nem tagadhatom meg, mond, magamtól, hogy elválásunk e pillanatában, pár szóval búcsút ne vegyek az igen tisztelt küldöttségtől, hogy ki ne fejezzem abbeli lelki örömet, miszerint egész működési időnk alatt nem vala egy felmerült kérdés sem, mely iránt nézeteink, avagy csak árnyéklatilag is, eltértek volna egymástól. Adja a Mindenható, hogy ily példás egyetértés lengje hitfeleinket is, e válságos időkben körül; kitűrés, összetartás, az általam mindjárt kezdetben kimondott solidaritás eszméje, egy méltósággal teljes folytonos higgadt álláspont a jogosság terén, elébb-utóbb megtermendik gyümölcsöket; si oportet fieri scandala: legyen ez mások szerepe s minden jogtalan, törvénytelen eljárás szenvedjen hajótörést, szégyenüljön meg vallásos érzelmeink irányában. Mindenekfelett pedig bizzunk Istenben és higgyük erős keresztyéni hittel, hogy e kínos szenvedés napjai sem valók egyéb, mint lelki erőnk edzésére, s evangyeliomi hitünkbeni megszilárdításunkra. Isten mindnyájunkkal!“

Elnök ő excellentiája ezen búcsúszavait a küldöttség a szív mélyéből fakadó közhelyesséssel fogadta és főtisztelendő Balogh Péter túlatiszai helyettes superintendens úr a küldöttség nevében köszönetet fejezett ki elnök

Fáj, hogy ilyen kiméletlen szavakkal kell rámutatnom a valódi igazságra; fájt, de azért újból ismétlem azt, a mit két évvel ezelőtt mondtam a „Sárospataki Lapok“-ban: 100 lelkészválasztás közül bizony-bizony csaknem *ismeretlen mennyiség* az olyan választás, melyhez szennyfolt kisebb-nagyobb mértékben ne tapadna.

Ismétlem ezt azért, mert az elmúlt két év se mutat fel mást. Sőt inkább az összes hazai prot. lapokban csaknem kivétel nélkül felebbezett választásokról szól a jól értesült reporter.

Tegyük szívünkre a kezünket s kérdezzük meg: igaz-e ez?

„Ez az igazság ingyen adatik a hívőknek“ (Ézs. 55). (? Szerk)

Orcapirító igazság biz ez saját magunk előtt is. Hátha még látjuk a *fekete lovagok* gúnyosan hahotázó táborát, mely ördögi kárörömmel citálják ránk egy-egy jobb parókhia megüresedésekor Arany szavait: „mintha kopók közé nyúlfiat löknének“!

Hát az nem orcapirító, mikor egy-egy világi, *nyomós szavú* egyén kegyeit hajhásszuk; vagy mikor parolázunk azzal a kegyes hívővel, a kinek majdan azt hirdetjük: „te tudod, az első naptól kezdve mint viseltem magamat ti közöttetek?“ Hátha rá felelné: tudom, tudom! Hát nem orcapirító ez?

És még mi predikáljuk a belmissiót . . . !

No de már most fordítsuk az érem másik oldalát is, hát ott mi van?

Bizony, siralmas kép van ott is, t. uraim!

Mert míg az egyik oldalon a választások szégyenletes jelenetei vannak, addig a másik oldalon a választás utáni jelenetek vannak megörökítve fájdalmas, elegikus színezéssel.

Amott a győzelemittas tömeg és a megválasztott tombol; itt a megvert apostol kesereg reményeinek füstölgő romjain s kesergő szavai így fulnak a görösök zokogásában: belmissió! követnélek . . . de . . . !

Mintha csak mondaná: miért munkálódjam? hisz úgy sincs elismerve! Vagy ha el van ösmerve, nincs

ő excellentiája buzgó törekvéseiért és fáradozásaiért s felhívta érzékeny szavakban a küldöttség világi tagjait, hogy legyenek továbbra is gyámolai az evangyeliom szolgáinak, s törhetlen bajnokai az egyház szabadságának és jogainak, mert csak ily egyesített erő mellett lehetünk erősek az egyházat fenyegető veszélyek elhárítására s a protestáns egyház jogainak és szabadságának megvédésére.

Mely szavakra a küldöttség egyetemesen Ament mondván, az egész gyülekezetet eltöltő Szentlélektől felbuzdítatva, nagytiszteletű Székács József úr, az evangyeliomi egyház felett örökös isteni gondviselés segedelmeért, a következő kenetteljes szavakban folyamodott, mondván:

„Kegyelemnek Istene szent Atyánk! Hálákat adunk néked, hogy minket a te örökségedbe hívtál, s a te szent Fiaid evangyeliomának világosságára méltattál. Szent örömeinket valljuk be előtted, Szentleked ajándéka, azon egyetértés felett, melyet lelkünkbe oltottál be akkor, midőn egyházad ügyét világi hatalom előtt védelmezni összeragadtunk. Egyszersmind fájdalmas panaszszal kesergünk színed előtt, azon ingatagság és félelem felett, mely némely távollevő testvéreinket megszállotta, midőn evangyeliomod igazságáért küzdeniök kell vala.

Kérünk téged, jelenj meg hatalmaddal közöttünk

méltányolva! Érdemli az a nép, melynek kegye oly ingatag, hogy én javát munkáljam? Nem! százszor és ezerszer nem! Így lesz szárnyaszegett a belmissió magasztos munkája, így tétetik tönkre a leglángolóbb apostoli buzgalom!

Arról a szomorú körülményről nem is szólok, mikor a választási mozgalmakban az esetleg becsületes úton küzdeni óhajtnak tiszta lelkét szennyezi be a rágalom, a választási pletyka! S még a mellett, hogy erkölcsi önbecsírétét vérig sértik a gazok, gyakran a látszólagos körülmények hamis színben tüntetik fel a legbecsületesebb törekvéseket: szegény pályázó a felsőbbek haragját, a kartársak ítéletét vonja magára s miért? Mert ő is ki merete nyujtani kezét az után a kenyér után, melyre talán felebbvalója is áhitozott?

Ki tudná ennek a fájdalomnak nagyságát megmérni? Csak az, a ki próbálta! S a fájdalom gyümölese mi lett? Lethargia, apathia, vagy nem tudom én mi?! Ezek pedig nem unszolják az embert belmissiói munkára!

Uraim! tanakodunk a theologiai pálya elnépteledésén s azt kérdezzük egymástól: mit cselekedjünk?

Higyjék meg, a baj főforrása itt van: a lelkészválasztás kérdésénél!

A szegény, pártfogónélküli ifjú visszaretten attól a pályától, a holott látja, hogy az erény, az igazság, a vallás fölként szolgálja csak üzelmek árán boldogulhat, s ha nincs pénze, protekciója, sima hizelgési képessége az ügyletet lebonyolítani, az a kecségető jövő áll előtte, hogy káplánfejjel akár meg is öszülhet!

Engem pályám szeretetétől egy percre se riasztott vissza a csekély fizetés; ha ad az állam valamit, úgylis jó; ha nem ad, az se baj! A hogy elődeim megélték, én is megélek! (meglehetősen conservatív felfogás, de jobb az üres reménykedésnél, a célnélküli sóhajtozásnál.) De valahányszor ezeket a keserves választásokra gondolok, bizony-bizony megrendül bennem a hit; mert nekem az a meggyőződés, hogy minket ez a *reformált* törvény tesz szegényekké úgy anyagilag, mint szelle-

s harcolj ügyedért mellettünk és velünk, mivel hogy nélkülöd nem győzhetünk. Tedd érezhetővé köztünk, Urunk és Megváltónk, azon ígéretedet, hogy hol ketten, hárman egybegyűlünk nevedben, te ott lész közöttünk, sőt velünk maradsz világ végezetéig. Ébreszd fel bennünk az apák emlékezetét, kik a te országodért készek valának vagyont, szerencsét, vért és életet feláldozni, hogy nemes nyomdokaikon haladjunk tántoríthatlanul, nem térve el az igazság útjáról se jobbra, se balra, hanem kövessük azon irányt, melyet előnkbe szent Fiad kitűzött, védjük azon alapot, melyre egyházát maga fekteté, mely az Isten ígéje s a hit, mely abból származik. Adj erőt és bátorságot, hogy se magasság, se mélység, se hatalmasság, se fejedelemségek, se élet, se halál és semmi egyéb teremtett állat el ne szakasszon azon szeretettől, mely a Krisztusban van, hogy azon öntudattal szálljunk sírjainkba, hogy hívek maradtunk mind végig. Egyesíts mindnyájunkat azon gondolatban, hogy nincs idvesség számunkra másutt, mint azon egynek birtokában, mire szükségünk van, hogy ezt a világnak sem méltóságai, sem címei, sem kincsei ki nem pótolhatják, hogy nincs nekünk más idvességünk, mint az, hogy a te szolgálatodban állunk és benned vagyunk gazdagok.

A te oltalmadba ajánljuk a te egyházadat, mely-

mileg! S hiába lesz 600—800 frtos minimum: a tisztesség + a nem fog szaporodni!

Videant consules! Itt kezdjétek a belmissiót!

Mentsétek meg már a szent synodust a vizsgálati tárgyalások szégyenletes jeleneteitől! Ne a választási visszaélések ellen hozzatok csavargós §-okat, hanem alkossatok már olyan törvényt, melynek alapelve legyen a szó szoros értelmében az *autonomia*!

Dicsékszünk vele, hogy autonomikus kormányzatunk van! Azt hiszitek, a nép nem érti, hogy mi az? Óh érti — vágyik is reá — s okos vezetés mellett meg is tudná azt becsülni.

A jelenlegi autonomiát pedig kigúnyolja, kijátsza, mert érzi, mert tudja, hogy a §. úgy szentesít, a hogy ti akarjátok, bár jóhiszeműleg.

Azt vélték, nem éri fel a *tudatlan* nép észszel, hogy mostani joga csak mézes madzag? Nem éri fel észszel, hogy ő ma az a mesebeli ló, melytől csak annyit kért az ember, hogy zablát tehessen szájába...?

A zablá már szakad! S ti csudálkoztok az egyháziatlanságon, az áldozatkészség csökkenésén, a felekezetenélküliség hódításán, nazarénizmus, baptizmus terjedésén...? Én nem csudálkozom!

Azon se csudálkozom, nem hibáztatom, ha szélsőségekre ragadtatik, mert meg vagyon mondva: „fejétől a hal!”

Itt kezdjétek a belmissiót! S majd elmondom, hol folytassátok azt! Addig béke velünk és jóakaratt!

Fancsika, 1897. december hó.

Ladányi Endre,
ev. ref. lelkész.

Kiadtuk e cikket szóról-szóra úgy, a mint hozzánk beküldött, mert elvünk volt és lesz mindenkor sorompókat a szabad vélemény szabad nyilvánítása elé fel nem állítani. A gyémánt csak gyémánttal csiszolható s ha *Plinius* valamikor írásaiban azt nem állította volna, hogy nem lehet okát adni annak, miért hatoldalú a kristály, bizonyára *Niklas-Sténo* „De solido inter solidum naturaliter contento” című művében arra az „ok”-ra soha rá nem jött volna. Hadd birkozzanak hát az elvek, nézetek és vélt igazságok: csupán arra kérjük tisztelt munkatársainkat, hogy maradjanak mindig tárgyilagosak s a tülerős kifejezéseket

nek bizodalma tett követekké minket s melyhez ezenel visszatérők vagyunk. Oh add, hogy felfogjuk magas hivatásunkat s példánk által mutassuk meg azoknak, kiknek s zemei rajtnak csüggenek, hogy míg mi a világiakban megadjuk a császárnak, a mi a császáré, a lelkiekben megadjuk Istennek, a mi az Istené, s az engedelmesseget Isten iránt semmi viszonyok, kísértések, veszélyek között nem rendelendjük alá az engedelmességnek az emberek iránt.

Védj meg minket, erőnek Istene, s fedezd be küzdő egyházunkat hatalmad szárnyaival. Bocsásd meg vétkeinket s engedd hinnünk, hogy ha igazán harcolunk, a vésnapok után, feltámasztod a vigasztalás napját. Benned bízunk, rád támaszkodunk s nem kételkedik a mi szívünk, hogy igaz ügyünk legjobb helyen van a te kezében! Bocsásd meg elleneinknek, védelmezd és segítsd meg a te népedet. Hallgass meg szent Fiad nevében! Amen.“ Mi Atyánk sat. Áldás stb.

Ezzel a küldöttség feloszlott.

Iratott az eredeti Naplóból s azzal teljesen meg egyezik. *Hegedüs László*, küldöttségi jegyző.

Az eredeti után közli:

Tóth Sámuel,
e. ker. levéltárnok.

kerüljék. A mi különben magát a lelkészválasztás kérdését illeti, rendkívül nehéz azt úgy megoldani, hogy minden jogos panasz elnémuljon s a kálvinizmus elvei is épen maradjanak. Ime néhány példa: nálunk az erdélyi egyházkerületben még nem régen is az *egyházközsegi képviselőtestület* választott s megvolt és van az ügynevezett próba-szónoklat is engedve. Így van a gyakorlat erre a próba-szónoklatra nézve nyugati Poroszországban, sőt a szász földön, a Rajna mellékén és Westfáliában is. Elsassban meg egyenesen *kinevezik* a lelkészeket, éppen úgy, mint nálunk az olyan róm. kath. ekkleziákban (mert nem mindenütt!), a melyeket patronatus tart fent. Poroszország egy másik vidékén meg 1876 óta a lelkészi állások betöltése váltakozva, most a gyülekezeti tagok szavazata, majd az illető felsőbb egyházi hatóság kinevezése által történik: *de panasz, elégedetlenség és kifogás van mindenütt és mindenik gyakorlat ellen.* Ezt tisztelt munkatársunk némi megnyugtására. Egyébiránt az okos belmissiónak az is feladata volna, hogy a választások körül minél kevesebb visszaélés történjék. Szerk.

TANÜGY.

Jegyzői jelentés.

Felolvasatott a tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület 1897. dec. 29. gyűlésén.

Tisztelt Közgyűlés.

Az alapszabályok 13-ik §-a következő: „Az egyesület ügyeit egy állandó bizottság vezeti, melynek megbízatása egy évig, — vagy ha talán valamely évben gyűlés nem tartathatnék, a legközelebbi gyűlésig tart.“ Egyesületünk közel 20 évi pályafutása alatt több eset merült fel a közgyűlésnek egy-egy évről elmaradására p. 1884., 1887., 1889. és 1893.-ról a mikor aztán az állandó bizottság megbízatása 2—2 évig tartott. A jelen gyűlést megelőzőleg azonban a fölmerült rendkívüli körülmények miatt 2 évről maradt el a közgyűlés s ekként az 1894. évi közgyűlésen megválasztot állandó bizottság megbízatása 3 évig tartott. A szokásos jegyzői jelentés keretében e három évnyi időköz eseményeiről kell most nekem, legalább általános vonásokkal megemlékeznem.

Központi bizottságunk az 1894. aug. 24. és 25-én Debrecenben tartott közgyűlés határozatai alapján:

1-ör. Az egyházkerületi gymn. felügyelői hivatal szervezése tárgyában előterjesztést intézett az egyházkerülethez.

2. A országos ev. ref. tanáregyesület megalakítása céljából felhívást intézett az ev. ref. egyház által fentartott tanintézetek tanáraihoz.

3. Ugy a nyugintézeti, mint az egyesületi pénztárral szemben fentálló hátrálékok befizetése céljából sürgető felhívásokat intézett az illetőkhöz.

4. Közrebocsátotta a közgyűlés jegyzőkönyvét és az „Évkönyv“ XIII-ik folyamát.

5. A nyugdíj- és gyámintézet ügyében felhívásokat és értesítéseket intézett az illető tanárkarokhoz, továbbá előterjesztést tett az egyházkerületre, végül közvetítette az intézet ügyeinek lebonyolítását.

E tárgyak közül főfigyelmet érdemel az országos ev. ref. tanáregyesület létesítésére tett kísérlet és a nyugdíjintézet ügyeinek lebonyolítása.

6. Az országos ev. ref. tanáregyesület érdekében 1895. ápril 24-iki kelettel szétküldött felhívás eredménye — mely szerint összesen 103 tanár jelentette be belépési szándékát — meggyőzte központi bizottságunkat, hogy ev. ref. tanintézeteink tanárainak többsége nem érzi egy országos egyesületbe való tömörülés szük-

ségét, ugyanazért a további sikertelen kísérletről lemondott.

7. A nyugdíj- és gyámintézet ügyeinek lebonyolítása, sok aggodalom és bizonytalanság után, majdnem teljesen befejezést és pedig megnyugtató befejezést nyert E tárgyban a központi bizottság az 1894. évi egyesületi közgyűlés 12-ik jknyvi végzésében vett megbízatás értelmében 1894. szept. 28-iki kelettel fölterjesztést intézett az u. a. évi október 3—6-án tartott egyházkerületi közgyűléshez, mely jegyzőkönyvének 405-ik száma alatt, véleményadással s a szükséges számítások eszközésével küldöttséget bízott meg. E küldöttség tagjaiul Joó István gymnasiumi felügyelő elnökle alatt György Endre, Zsigmond Sándor, Tóth József, és Karai Sándor kérték föl. A munkálat — az egyházkerületi tanügyi bizottság közbejöttével — az egyházkerület által 1895. évi május 7 11-én tartott közgyűlésen tárgyalatott s az erre vonatkozó 166-ik számú végzés közöltetett a gymnasiumokat fentartó testületekkel, azon felhívás mellett, hogy nyilatkozataikat küldjék be a következő egyházkerületi közgyűlésig, későbbi nyilatkozatok figyelembe nem vétetnek. A fentartó testületek nem nyilatkoztak s ekként az egyházkerület fentebbi végzése szolgált alapul az ügy további intézésénél. Ily előzmények után az 1896 május 28 és köv. napjain tartott egyházkerületi közgyűlés alkalmával az ekkor megjelent vidéki s a helybeli kartársak részvételével értekezletet hívott össze egyesületünk elnöke. Az értekezlet megállapodásai alapján, 1896. jun 10-iki kelettel, a központi bizottság felhívást intézett az illetékes tanárkarokhoz, hogy megnyugszanak-e a tagok abban, ha a felosztást a tanáregylet központi választmánya hajtja végre, vagy talán az érdekeltek szintén be kívánnak folyni az ügy lebonyolításába. E felhívásra érkezett válaszok szerint az illető tanárok mindnyájan belenyugodtak abba, hogy a felosztást a központi bizottság hajtja végre, s egyszersmind mindanyian sürgették a lebonyolításnak minél előbbi foganatosítását. A központi bizottság ez ügynek lehetőleg 1896. július első napjaiban leendő rendezésével, ugyanez évi jun. 25-iki ülésében Karai Sándort, dr. Öreg Jánost és jegyzőt bizta meg, utasításul adván, hogy eljárásukban az 1895. évi 166-ik számú egyházkerületi végzést tartsák szemük előtt, s midőn az 1896. jun. 30-án lezárandó számadás és a vagyonmérleg kész leendő: tegyenek előterjesztést főtiszt. Püspök urhoz az illetékes tanároknak visszaadandó összegek kiutalványozása iránt. A felosztási tervet megbíztattak 1896. július 5-ikére elkészíten, azt a központi bizottság haladék nélkül fölterjesztette a püspöki hivatalhoz, mely u. a. évi jul. 9-én a felosztás tényleges végrehajtása iránt az intézkedést megtette.

Majd Bodolay László családja a folyó 1897-ik évben fölvetetvén az országos tanári nyugdíjintézetbe: az e címen ideiglenesen visszatartott 5.300 frt is felosztásra került, az egyházkerületi megbízottak 1897. okt. 17-iki terve szerint. A megtörtént két rendbeli felosztás után még két függőben maradt ügy vár elintézésére u. m. Nagy Elek h.-nánási és a Gyöngyössy László volt m. szigeti tanár ügye. Előbbire vonatkozik a központi bizottság 1897. szeptember 19-iki 2-ik, utóbbira pedig 1897. dec. 24-iki 3-ik számú jegyzőkönyvi végzése. Ezeknek méltányos elintézése után konstatálható, hogy az egyesületünk által 1880-ban alapított és azóta lan- kadatlan buzgalommal ápolt nyugdíj- és gyámintézet befejezte áldásos működését.

Ez intézet ügyeinek nyilvántartása egyik fegfőbb gondja volt ugy központi bizottságunknak, mint közgyű-

léseinknek. Igazolják ezt „Évkönyv“-eink lapjai, melyek telvék az idevonatkozó adatokkal. Ugy vélem azonban, hogy az érdeklődők nem fogják feleslegesnek találni, ha egybegyűjtve feltüntetem a legfontosabb adatokat.

Elek Lajos,
jegyző.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Az egyházi adózás reformja.

II.

Azt hiszem, előző cikkemben sikerült minden túlzástól és elfogultságtól menten bebizonyítani, mily nagyfontosságú reformált egyházunk közéletére a helyes gazdasági, különösen adóreformok keresztülvitele.

Legyen szabad az ott általánosságban elmondottakat itt a részletek behatóbb fejtegetésével kiegészíteni; a miket mondandó vagyok, nem új dolgok, de talán többszöri olvasás és hallás után jobban megtalálják útjokat az emberek eszéhez és szívéhez.

Szükség van az említett reformokra, mert *papjaink egyrészének anyagi helyzete tűrhetetlenül rossz.*

Köztudomású, hogy lelkészeink túlnyomó részének fizetése a 600 frtot meg nem haladja, igen sokan pedig 4–500 frtos fizetésen tengődnek s ezek az emberek akadémiai műveltségű emberek, kik a magyar közművelődés gócpontjain, a civilizáció vívmányai közepette nevelkedvén, magasabb életigényük természetesen fejlődött; családos emberek, legtöbbszörre gyermekek bő számával megáldva, kik a mellett további önképzésre, a gondviselésükre bízott nép szellemi, erkölcsi, sőt anyagi vezérletére, számos helyen nemzeti misszióra is volnának hivatva.

És sem lelkészi, sem családi, sem társadalmi kötelességeiket nem teljesíthetik a megélhetés ezer gondja, a létért folytatott keserű harc közepette. Pedig a helyzet nemhogy jobbá válnék, hanem mind rosszabbodni fog. A papi kárták változatlanok s ha változnak, ez többnyire a lelkész rovására üt ki. A gabonaárak rendkívüli hanyatlása — a mit egy-két évi drágaság, mint a mostani, annál kevésbé ellensúlyozhat, mert akkor meg sem a lelkésznek nem terem, sem a híveknek — a természetben való fizetés értékét rendkívül leszállította, tehát rendes 5–6–7 frtos búzaárak mellett a lelkész jövedelme ma kevesebb, mint 20–25 évvel ezelőtt. A stólaajóvedelem az új törvények következtében mindenütt megapad, sőt majdnem elenyészik, a hol a stólaváltságot keresztülvinni nem lehet. Az élet terhei, a személyes, családi és társadalmi igények pedig folyton növekednek az állami terhekkal egyetemben.

Ez áramlat az idők szülötte. Hirdetni lehet a krisztusi egyszerűséget, az apostoli szegénységet, a lemondást, a türelmet s lesz egy-két kiváló példa minderre; azonban a nagyobb rész megmarad tökéletlen embernek s halad az idők folyamával. A követelmény: meglévő lelkészeink körében az elégedetlenség folytonos növekedése, s a jövendőre a papi pálya teljes elnéptelenedése.

De tudvalevő, hogy ez a fizetés a legtöbb helyen nemcsak kevés, hanem rossz, a mai gazdasági fejlődéssel össze nem egyeztethető alakban kivetett, behajtása pedig tökéletlen, sőt egyáltalán nem biztosított.

A magyar ref. egyház lelkészeinek fizetése leginkább a reformáció idejében állapított meg s azóta aránylag kevés módosulást szenvedett. Azon idők közgazdasága pedig *naturálgazdaság* volt, vagyis túlnyomó részben a közvetlen jószágcsere s természetben való szolgáltatásokon alapult. Azóta nagyot fordult a világ kereke; óriási mértékben haladt a termelés, a közlekedésügy, a forgalom s a *naturálgazdaság pénz- és hitelgazdasággá* fejlődött, a pénz és tőke játssza a főszerepet; a naturálgazdaság nehézkessé, esetlenné vált, drágábban dolgozik, rosszabbul értékesít s így a természetben fizetettek már ez oknál fogva is sokat vesztenek. Amellett a termények ára rövid időközökben, sokféle tényező hatása alatt, rendkívüli ingadozásoknak van kitéve, a pénz értéke és vásárló ereje ily rövid időközökben állandóbb.

A naturálgazdaság elveire fektetett adórendszer tehát a mai közgazdasági fejlődéssel semmiképpen nem lévén összeegyeztethető, okvetetlenül eltörrendő. Ez a meghaladott egyházi adózási rendszer legalább is annyi baj és panasz forrása, mint a fizetés csekély volta.

Állításunk annál igazabb, mert a próvent, lukma, kepe név alatt ismert naturáladók beszolgáltatása is a lehető legtökéletlenebb és temérdek kijátszásra, visszaélésre vezet. A „hívek“ sok esetben nagyon is hűtlenül akarnának eljárni s minőség és mennyiség tekintetében megrövidíteni a lelkészt, tanítót és egyházat. A „lelelcsofú“, „kongeszt-bor“ stb. fogalma, fájdalom, nagyon is ismeretes. S még a keveset és rosszat is minő bizonytalanul, rendetlenül fizetik; ha pedig végrehajtásra kerül a dolog, vagy a pap szíve esik meg és nélkülöz tovább családjával, vagy átkozzák és felekezetenküliekké lesznek a hívek, a mikor az eddigi silány jövedelem is veszendőbe megy.

Aztán minő változatosság a fizetés mikéntjében! Az összes gabnaneműek és főzelék-félék, bor, méz, fa, vászon, szösz, fonál, tojás, aprómarha és isten tudja, mi minden van képviselve e téren; amelyek a XVI. XVII. és XVIII. században igazi szükségét pótolták, de ma már jórészen nevetséges adónemékké váltak.

Mindezek után azt hinné az ember, hogy számos reformált lelkész nélkülöz, szenved, bajlódik híveivel az anyagiak miatt, de legalább a másik fél nyer s a hívek megvannak elégedve ez állapottal.

Pedig a családás rendkívül nagy. Dacára annak, hogy a lelkész igen sok helyen nyomorral küzd, egyházi iskolai épületek rozzantak, a legszükségesebb felszerelési tárgyakat sem lehet megújítani: a nép mégis túl van terhelve egyházi terhekkal, melyek alatt roskadozik, zúgolódik, a szocializmus és felekezetenküliség karjaiba akarja magát vetni.

S e szomorú tünet is egyházgazdasági okokra vihető vissza.

Először is túlságosan sok az anyaegyház s külön lelkész és tanító van ott, hol az egész fizetés az egyiknek is kevés volna, s az államkormány nemhogy kedvezne a lelkésztanítóság intézményének s engedné azok elszaporodását különösen a nemzetiségi vidékeken fekvő szegény magyar ref. egyházközsegekben, hanem kiirtásukat határozta el. E bajon nézetem szerint is a jőzanúl, körültekintőleg keresztülvitt *affiliáció*, meg az államnak nyújtandó teljes garanciák mellett a *lelkésztanítóságok szervezése* segítné, mely két mód ebből a szempontból szintén kiegészítő része az egyházgazdasági reformoknak. De tisztában vagyok azzal is, hogy az *affiliáció* műve, temérdek nehézséggel fog járni, sok helyen pedig lehetetlen lesz, sok helyen egyházunk

sok helyen a magyar nemzet érdeke nem fogja megengedni. A lelkesztanítóságok rehabilitálását pedig esetleg nem tudjuk majd keresztülvinni. Ugy hogy e két szervezeti és gazd. reform fontossága kétségtelen ugyan, de önmagukban távolról sem kielégítőek, sőt gyökeres orvoslást sem adhatnak.

A második oka a nép túlterheltségének az, hogy az egyházi adó minden egységes, igazságos vezérgondolat nélkül, tarka összevisszaságban és aránytalanságban van kivetve.

Tisztelet a kivételeknek, hol a birtokaránylagos, illetve a teljesítési képességhez irányuló adózás elve keresztül vitetett; de legtöbb egyházunkban erre semmi súlyos sines fektetve. Vagy pusztán fejadó van, vagy pedig bizonyos tökéletlen osztálybasorozás, pl. özvegy asszonyok, napszamosok, zsellérek, saját házzal, földdel vagy igavonó jószággal bírók. És nem egy helyen az a szegény paraszt, a kinek van egy rozszant viskója s egy pár igavonó jószága, annyit fizet, mint a százazrekre menő vagyonnal bíró egyháztag; a kinek van 5—10 hold földje, annyit, mint a kinek 1000 holdja, vagy több is van.

Maga az államkormány is panaszkodik az egyházi terheknek néhol való nagysága s aránytalansága miatt, mely egyik-másik földművelő évi termésének 20%-át veszi igénybe.

Ez sem maradhat így, ha csak magyar reformált egyházunkat nagy romlásnak kitenni nem akarjuk.

Szemeinknek föl kell nyílniok s a körülöttünk végbenőket meg kell látniok.

A nemzetközi szociáldemokrácia azt hirdeti, hogy a népek nem a túlvilágra kell nézni, hanem itt e földön, mely után más világ nem következik, találni meg boldogulását; Isten nincs, csak természet és természeti törvények vannak; eszerint egyházra, papra, keresztelésre, esketésre, temetésre nincs szükség; predikálja nekik az evangéliom helyett, hogy legyenek felekezetenküliekké s terheik jelentékeny részétől 5 esztendő alatt megszabadulhatnak. A közterhek alatt roskadozó szegény nép pedig, mint új evangéliomot, szedi be e tanokat; Istentől ugyan nem fordul azonnal el, de el az egyháztól, a papjától, megtagadja az egyházi adó fizetését, mellőzi az egyházi szertartásokat és a legkisebb okra felekezetenkülivé lesz, s aztán csakhamar végleg szakít Istennel és a vallással, vagy ha megtér, babonás, az államtörvényekkel ellenkező szekták tagjává lesz.

Ime, Szaboles kálvinista népének megmételvezésére elég volt néhány, Apagyra a főváros környékéről, kisegítőképpen hozott, a szocializmus eszméivel eltelt munkás s egy esztendő leforgása alatt községről-községre terjedt e mozgalom, mint a futó tűz s most már harcban áll 30 és néhány község népe az egyházi és világi hatóságokkal, nem hallgat ős püspökének körlevelére, megfenyegeti buzgó esperesét, máshol proscriptiót ír ki papjára, túl a Dunán, Mohácsoson pedig sárral dobálja lelkészét.

Tudom én azt, hogy mindebbe a nép szenvedélye, tudatlansága, földéhsége, a vezetők lelkiismeretlensége belejátszik; de vallom és hirdetem, hogy mélyebben rejlő okok is vannak s ez okok közt itt egyenesen reá mutatnak egyházi terheink sok helyen való nagyságára, aránytalanságára.

Vajha én és társaim meghallgattatásra találunk s a kellő időben alkalmazott adóreformmal nagy romlásnak, társadalmi és egyházi rázkódásnak segítenék elejét venni!

Nem akarok én és a velem egyformán gondolkozók sem, oly adóreformot, mely minden egyházi terhet megszüntessen, sem olyat, mely mindent a gazdagabb osztályra háritna; elméletileg tetszetős, végkövetkezményekig keresztül vitt radikális reformot sem hirdetek, mert tudom, hogy az megbuknék, már pedig itt gyors segélyre van szükség; mindent nem várok az államtól, mert tudom, hogy az függetlenségünkbe kerülne, de nem is vállalkoznék rá az állam.

Mérséklet, a lehetőségek számbavétele, de amellet igazságosság, arányosság, jogosulatlan érdekek, vagy éppen osztályönzés mellőzése: ezek szerintem az egységes egyházi adóreform vezérgondolatai.

Dr. Bartha Béla.

Könyvismertetés.

A jog- és állambölcselet kézikönyve. Irta Öreg János dr., a debreceni ev. ref. jogakadémián a jogbölcselet tanára. Debrecen. 1897. 330 lap.

Hazai jogbölcseleti irodalmunkban eseményszámba megy egy eredeti jogbölcseleti munka megjelenése. A jogbölcselet terén egész a legújabb időkig — kivéve az Eötvös J. hatalmas államtudományi munkáját — a magyar szellem alig mutathatott fel valami eredetit, sőt az idegen s jobbára német jogbölcseleti munkák fordításait, illetőleg átdolgozásait is meg lehet újrainkon számlálni. Pulszky Ágost lendítette fel a legújabb időben (1885). jogbölcseleti irodalmunkat, a Comte positivizmusán felépített „jog és állambölcseleti alaptanai“-val, mely eredetiségével és mélységével a külföldön is nagy figyelmet keltett. Az ő nyomait követte azután Pikler Gyula (1892.) jogbölcseleti „bevezető“-jével.

A múlt 1897.-ik évben végre — mintegy a múltak mulasztásának pótlásául — három eredeti jogbölcseleti munka jelent meg. Egyik szintén Pikler-től, a budapesti egyetem tanárától, másik Esterházy Sándor kassai jogtanártól, a harmadik pedig Öreg Jánostól, a debreceni jogakadémia érdemes tanárától, kinek fentirt műve alig két hónappal ezelőtt hagyta el a sajtót.

Öszinte örömmel üdvözljük Öreg Jánost munkája megjelenése alkalmából, annyival is inkább, mert ezzel protestáns jogakadémiáinknak is — amelyeken Bihari Imre óta (Ahrens átdolgozása 1872.) szunnyadozni látszott a jogbölcselet — újból tisztességet szerzett. Örülünk munkájának azért is, mert jogakadémiáink tankönyv irodalmát oly művel gazdagította, melyet úgy kellő terjedelmű, mint tartalmának tárgyilagossága és nyelvezetének világos s fejtegetéseinek meggyőző volta miatt joghallgató ifjúságunk kezébe bátran ajánlhatunk vezérfonalul az előadások megértéséhez.

Ami Öreg János művének irodalmi értékét illeti, erről röviden a következőket kell megjegyeznünk.

Azon nagy harcban, mely a jogbölcselet felfogására és kiindulási pontjaira nézve a régi természetjogi iskola és a modern positivizmus közt napjainkban folyik, Öreg a positivizmus mellé áll s miként Comte és Pulszky, úgy ő is azt veszi fel vezéreszméül hogy észjog vagy természetjog nem létezik, annak kutatása meddő dolog. A jog csak az államban képzelhető el s így az nem más mint a törvényes rend, tehát maga a törvény és az egyeseknek a törvény által engedett cselekvési kör. A jogbölcselet csak a pozitív joggal foglalkozhatik s feladata egyfelől, hogy „megérttesse velünk a fennálló jogi és állami intézményeket s az azok rendezésére

szolgáló szabályok alapján a cél és észszerűeket (!) megállapítsa — másfelől hogy útmutatást adjon azoknak lehető tökéletesítésére, javítására.“ (141.)

Miután a bölcészeti kiinduláspontról vélemény dolga s miután e részben nem értünk egyet szerzővel, e kiinduláspontról ellen kifogást tenni nem akarunk. Az bizonyos, hogy a jogbölcészetet reálisabb alapokra kell fektetni. ha életképessé akarjuk tenni, mert a tiszta idealizmus üres speculáció, az egyedül igaz „észjog“ valóban nem egyéb mint „a bölcsek kövének keresése a jog terén“ (Pikler), de azt hisszük, a jogbölcészetet realisabbá tehető a pozitivizmus nélkül is, mert íme a pozitivisták felfogás szerint a jogbölcészetet nem egyéb, mint politika. Hiszen épen szerző szerint a jogbölcészetet feladata a „célszerű és észszerű“ intézmények megállapítása s azok javítása iránti javaslatok tétele. Ez pedig tulajdonképpen a politika feladata. De következtetésbe is esik a pozitivizmus, mert szerző szerint is a jogbölcészeti módszere „az események ismerete“, holott a pozitivizmus szerint „eszmények“ nincsenek, hanem csak a „tények“ léteznek.

Az anyagberendezés nagyon ügyes és didaktikailag is egészen helyes az Öreg János könyvében. A bevezető tanok után tárgyalja előbb az államra, aztán a jogra vonatkozó „általános tanokat“, a második részben pedig „részletes tanok“ címe alatt előbb a magánjogot, aztán a közjogot s végül a nemzetközi jogot. Az általános tanok egészen behatóan s helyesen vannak tárgyalva s e rész a munka legjelesebb része; a különös rész kidolgozása már hézagosabb, talán azért, mert itt már könnyebb kérdésekkel állván szemben, ezeknél elégnék tartotta szerző a tárgyalási sorrend megállapítását s rövid vázolását a kérdéseknek, az előadó tanárra bízván a hézagok betöltését. A különös rész beosztása ellet ugyan több megjegyezni valónk lenne. Elég legyen azonban csak annyit megjegyeznünk, hogy a magánjogból teljesen hiányzik az örökösödési jog, melynek neve sem fordul elő a könyvben; továbbá a házasságot a vagyoni jogi főszerepek közé sorozza, holott a házasságnak csak az alakja szerződés s így az a kötetmi jogba nem tartozik, továbbá az államjogban helyesebb lett volna az „alkotmánytan“ bővebb előadása, az u. n. „szervezetten és kormányzattal“ pedig teljesen el is maradhattak volna, mert ezek merő politikai és közgazdasági kérdések. Mindezek azonban nem oly lényeges hibák, melyek legkevésbé is megingatnák a kidolgozás tárgyilagos, tömör és vonzó volta iránt alkotott elismerő véleményünket.

Legnagyobb hiányául tekintjük a műnek az irodalomtörténeti megjegyzések és vonatkozások, valamint a történeti szempontok figyelmen kívül hagyását. A jogtanuló ifjúság kezébe szánt könyvből nem lenne szabad hiányoznia sem egy bevezető irodalomtörténeti résznek, hol a tanuló legalább a főbb irodalmi munkákat s azok szerzőit megismerné, sem az egyes részletkérdéseknél a nevezetesebb irodalmi forrásokra való utalásnak. Szerző e részben is Pulszkyt követte, a mit már itt részünkről nem tudunk helyeselni. Továbbá mélyebb történeti vonatkozásokat, adatokat szerettünk volna látni az egyes rész kérdések tárgyalásánál. Mert ha áll is bizonyos mérvig szerző azon állítása, hogy: „a kishitűek, a tudatlanok a holdog aranykort a múltban képzelik, a tudomány ellenben a jövőtől reméli annak megvalósítását“, — de áll viszont ezzel szemben az is, hogy a múltak tanulságait kell felhasználnunk a jövőre szánt terveinknél, valamint, hogy az intézmények jelen alakulatait sem tudnók megérteni a múltak ismerete

nélkül. A sociologia is — melynek egy ága gyanánt tekintik a pozitivisták a jogbölcészetet — épen a történelmi kutatásokra fekteti a fősúlyt s épen a népek legrégebb történelmeiből igyekeznek a társadalmi élet fejlődési törvényeit megállapítani. Maine Summer, Beöthy Leo, Pikler ez irányú munkái sincsenek megemlítve a műben.

E kifogásaink dacára az Öreg János könyvét sokkal nyugodtabban tudjuk ajánlani úgy a joghallgató ifjúság, mint az érdeklődő közönség figyelmébe, mint a Pulszky vagy Pikler szintén pozitivisták kézi könyveit. Pulszkyval szemben nagy előnye Öregnek az érthető, világos, sőt kellemes nyelvezet, ami kivált jogbölcészeti kézikönyvnél felette nagy előny. A Pulszky könyvét igen kevesen olvassák el hazánkban, mert mélyeséges, elvont s nehézkes stílusban van írva. Az Öreg könyvével világosabb s érthetőbb jogbölcészetet ellenben alig képzelhető. A Pikler könyveivel szemben pedig nagy érdeme Öregnek, hogy megőrizte könyvét azon szélsőségektől, kalandos következtetésektől, melyek Piklernél találhatók. A természet-tudományi felfogás ama túltengése, mely a Pikler különben szellemes fejtegetéseitől elriasztja az olvasót, teljesen hiányzik az Öreg J. kézikönyvében s az ő pozitivizmusa nem is kelthet senkiben visszatetszést.

Legszívesebben ajánljuk az Öreg János könyvét olvasóink figyelmébe. A könyv Debrecen város könyvtárában nyomatott. Ára 3 forint.

Dr. Fínkei Ferenc,
sárospataki jogtanár.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Lapunk** és csekély személyünk mindazon számos jóakaróinak, kik most, nehéz munkánk kezdetén, a rokonszenv és bizalom annyi nyilatkozatával halmoztak el, ez uton fejezzük ki hálás köszönetünket s mindezt csak előlegnek tekintjük, melyet kötelességünk lelkes, buzgó teljesítésével kell visszafizetnünk.

— **Nt. Széll Kálmán úr**, a nagyszalontai ev. ref. egyházmegye jeles esperese előismerésre méltó bizonyosságát szolgáltatva annak az éber figyelemnek és meleg érdeklődésnek, a melylyel egyházunk közéletének minden mozzanatát kíséri, midőn 1897. dec. 29. lapunk érdekében az alábbi körlevelet intézte egyházmegyéje presbyteriumaihoz: „E hanyatló év alkonyán ev. ref. egyházunk közügye érdekében, egy szíves kérelemmel keresem föl lelkésztársaimat s általok az egyház közügyei iránt érdeklődő világiakat. A „Debreceni Protestáns Lap“ mely kivált a közelebbi időben, hivatásának olyan derakasan megfelelt és egyházkerületünknek, az egyházi irodalomban méltó képviselője volt, — előfizetők hiányában alig tudja tengetni fennállását s ha kellő pártolásban nem részesül, megszűnik. Pedig ez, épen most, mikor egyházunknak olyan vitalis érdekei követelik, hogy egy helyesen szerkesztett s hivatásának megfelelő egyházi lap tájékoztasson bennünket — nemcsak megszégyenítő volna ránk nézve, hanem végzetes is egyházunk közügyére. Miért is a legmelegebben felkérem lelkésztársaimat s általok a presbyteriumokat, különösen pedig az egyházi ügyek iránt érdeklődő tekintélyesebb s az egyház ügyeiért áldozni képes és kész világi tagjait egyházunknak, hogy a „Debreceni Prot. Lap“-ot jóakaratu pártfogásukba venni, arra előfizetni

és ismerőseik körében, annak minél több pártfogókat, előfizetőket gyűjteni buzgókodjanak azon tudatban, hogy ezen aránylag csekély anyagi áldozat árán, egyházunk jólfelfogott közügyét szolgálják s mozdítják elő s egy-szersmind maguknak szellemi élvezetet s az egyházi ügyekben, bensőbb és közvetlenebb tájékozást szereznek.

— **Gyülekezeteinkből.** A *debreceni ev. ref. egyházban* az egyházas buzgóság a lefolyt évben következő kegyes adományok tételében nyilvánult; az egyház-ispotályi pénztár részére hagyományozott: néhai özv. Kolozsvári Péterné 50 frtot, kamatjaival együtt 51 frt 45 krt; adományoztak: alföldi takarékpénztár 10 frtot, hitel- és takarékpénztár 5 frtot, postások báljának rendezőse 5 frtot, gubás-társulat 2 frtot, István-gőzmalom-társulat 40 frtot, debreceni első takarékpénztár 80 frtot, kovács-társulat 1 frtot, burgonya-áruló-társaság 2 frt 50 krt, szárnyas állatok-áruló-társaság 1 frt 62 krt, csizmadia-társulat 5 frtot, Szolnoki Klára 3 frtot, özv. Móré Jánosné 2 frtot; az ispotályi szegények részére néhai Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna 10 frtot, Domján Lajos 10 frtot. Az ingyeniskoláztatási pénztár részére adományozott: a debreceni első takarékpénztár 50 frtot. Az egyház tanuló-árvák pénztára részére: néhai özv. Bör Ferenczné Kiss Juliánna 50 frtos alapítványt tett, melynek jövedelme a tanuló-árvák pénztárát illeti. A tanuló-árvák pénztára részére adományoztak: Tasnádi Szűcs Lajos budapesti lakos 1 frt 70 krt, Domján Lajos 10 frtot. Árvák taníttatására: néhai Molnár Mihály és neje Kis Erzsébet, két, teljesen árva gyermek taníttatására 2000 frtos alapítványt tettek, mely összeg eddigi 48 frt 06 kr kamatjával együtt az örökösök által befizettetvén, a tőke addig növelendő, míg évi jövedelme a 300 frtot eléri s akkor a jelzett célra fordítatik. Az egyházi tőke-pénztár részére: néhai özv. Kolozsvári Péterné 150 frtot hagyományozott, mely összeg 4 frt 35 kr. kamatjával együtt az örökösök által befizettetett s az egyház közszükségeire fordítható, néhai Sz. Nagy Károly énekvezér 3945 frt 95 kr. alapítványt tett, melynek jövedelme az egyházi tőke-pénztárt illeti. Templomi felszerelésekre adományoztak: Kossuth-utcai templom orgonájára: Miskoley Jenő 20 frtot, Domján Lajos 10 frtot. Pethő Józsefné sz. Tóth Juliánna a kis templom szószekére arany rojttal körülvett, piros bársony-terítőt, a nagy templom részére pedig sajátkezüleg készített, díszes keresztelő-kendőt ajándékozott, „az angyalok öröködjének a kisdedek felett“ felirattal. A nagy templom renoválására egy névtelen 2 frtot adományozott. Ur asztalára adományoztak: Simonffy Imre kir. tanácsos főgondnok, a pünkössti ünnepek alkalmából az összes templomokba bort és kenyeret. Csáthi János és neje Czuna Juliánna bort, Sz. Nagy Károly bort, özv. Mike Ferencné új bor alkalmából tartott urvaesora-osztásra minden templom részére bort, Szabó Péter tanító, id. Bányai István, Várjas Sándor, Sz. Nagy Károly örökösei, Bör Ferenc, a konfirmáció alkalmával bort. Az ispotályi szegények temetkezési alapjára adományoztak: Cabán Dániel 15 frtot, Mihálovics Jenő 4 frt 78 krt, Molnár Ambrus 2 frt 50 krt, postások báljának rendezőse 5 frtot, özv. Veres Istvánné 5 frtot, Polgári Mártonné szül. Nagy Eszter 3 frt 50 krt, Fodor János 2 frtot, Balogh István 4 frt. **A pénzbeli adományok összege 6561 frt 46 kr.** — Ugyancsak a *debreceni ev. ref. egyház* 1897. évi **népmozgalmi adatai** a következő képet mutatják: élve született törvényes fi 705, törvényes nő 716; törvénytelen fi 109, törvénytelen nő 108.

Halva született törvényes fi 61, törvényes nő 40; törvénytelen fi 8, törvénytelen nő 6. Született összesen fi 883, nő 870, együtt 1753. Meghalt fi 745, nő 701, együtt 1446, tehát a lélekszám növekedése 307. Az ev. ref. vallású lakosok lélekszáma az 1897. évnek a végén fi 21,973, nő 23,056, együtt 45,029. Egybekelt ev. ref. vallású jegyespár 267, vegyes vallású pár 67, együtt 334. Áttért ev. ref. egyházunkba fi 12, nő 20, együtt 32; kitért tőlünk más egyházba fi 8, nő 8, együtt 16. — *Debreczen város szegényházában* ezután főtiszt. Kiss Áron püspök úr intézkedéséből, minden hónapban kétszer rendszeres istentiszteletet fognak tartani. Ezek elsőjén f. hó 9. Hajdú Zsigmond püspöki titkár fungált. — *Hajdú-Nánáson* f. hó 9-én tartatott meg a f. évi első egyháztanács-gyűlés, melyen az újonnan megválasztott presbytereket eskették fel, köztük a tanári és tanító-testület képviselőit is. A tanári testületet Nagy Elek igazgató-tanár, a tanítótestületet pedig a nevezett testület által szótöbbséggel választott Vigh József és Nagy Pál képviselik. A felesküvés után megválasztották az egyházi jegyzőt, algondnokot, egyházi adóketőt, számvevőt és az egyházközségi bíróság tagjait. Jegyző lett: Szabó Gerzson, irnok: Jámbor Kálmán, algondnok: Udvarhelyi József, adókető: Somogyi Gábor, számvevő: Sebestyén Miklós. — *Balmaz-Ujváros* on a socialisták egy „figyelmeztetés“ című, 105 aláírással ellátott iratot adtak át Hoffmann Dávidnak, a német ev. ref. egyház lelkészének, melyben az összes egyházi funkciók ingyenes végzését, a stóllak eltörlését követelik, mert különben felekezetenküliekké lesznek. Ezek azoknak a sváb kálvinistáknak félig megmagyarosodott utódai, kiket az Andrásyak B.-Ujváros akkori földesurai, a mult században telepítettek. Az izgatók Budapestről származó magyar-német nyelvű, alkotmány és felségérsőt nyomatványokkal hintegetik közöttük a konkolyt.

— **Egyházi lapjainkról.** Az új évvel ref. egyházi lapjaink közül a *Dunántúli Prot. Lap* is szerkesztőt és laptulajdonost cserélt Kis József, pápai theologiai tanár személyében, a ki főmunkatársul Faragó János főgymn. tanárt vette maga mellé. A *Protestáns Egyh. és Isk. Lap* szerkesztőse munkabíró, fiatal gárdával szaporodott. Szóts Farkas mellett főmunkatárs lett: Hamar István theol. tanár, s belső munkatársak: *Református, Gergely* Antal fogházi lelkész és *Keresztési* Sámuel hitoktató. A *Sárospataki Lapok* és a *Prot. Közlöny* szerkesztőségében változás nem történt. Előbbi jövője biztosításán fáradozik, hogy a kerület hivatalos közlönyévé tétetvén, csekély árért a lelkészeknek és tanítóknak gyakorlati irányú mellékleteket s esetleg — ugyancsak mellékleten — egy „Sárospataki Prédikatori Társ“-t is adhasson. Szóval itt is, ott is mindent próbál-gatunk, hogy lapjainkat fölvirágoztassuk. A *Szabad Sajtó, Szabad Egyház* s több apróbb egyházi lapjaink tovább folytatják pályafutásukat. A *Szabad Sajtó*, Péntek Ferenc szerkesztésében, 67-es alapon politikai hetilappá alakult át. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület új hivatalos lapja is megindult *Erdélyi Protestáns Lap* cím alatt. Bármennyire sajnáljuk is, hogy a dolgok ide fejlődtek s az az érdemes férfiú, *kinek nemcsak az erdélyi egyházkerület, de a magyar haza, a magyar irodalom s egész közéletünk 40 esztendő óta* oly sokat köszönhet s a kihez hasonló tevékenységet, nagy kérdés, egyhamar fog-e és képes lesz-e az újabb generatio valamelyik Timotheusa minden igyekezete dacára is kifejteni (?), hogy mondjuk a „Protestáns Közlöny“ régi szerkesztője Szász Gerő ezzel az actióval mintegy lehetlenné tétetett s eldobatott: annyit örömmel kon-

statálunk, hogy ez az új „Erdélyi Protestáns Lap“, a mint a szerkesztő „előszavából“ látjuk, a józan protestantizmus szolgálatában s így velünk egy és ugyanazon alapon áll. „Éppen ma, — írja Molnár Albert, a szerkesztő — az iskolák e korszakában, bízni a kijelentés magyarázatát avatatlan kezekre, mi egyéb, mint az evangéliumi szövegeknek nem főnlobogtatása, de a fátylának lefelé fordítása.“ „Nem annyira új formákra van szükségünk, mint tartalomra a meglévő formákban. Kérlek-kérlek ne annyira új organumokkal ajándékozatos meg; inkább adjatok, öntetek lelket, életet a meglévő organismusba.“ Hát ezek igen okos beszédek. Mi is ezt valljuk; ezt hirdettük mindig. Az is a protestantizmus szelleméből folyik, hogy a szerkesztő „a theologiai iskolák, a különböző irányok önálló, philosophiai és praktikus értéke tekintetében egyéni véleményét fenn kívánja tartani.“ Nem lesz tehát fanatizmus; nem lesz bigott és türelmetlen gyűlölködés, vallásos hallucinatio stb. Helyesen! Mi annak idejében türelemmel és tisztelettel hallgattuk meg egy napon *Orellit*, a másik napon *Biedermann-t*, egyik templomban *Stockmeyert*, a másikban *Wirthet* stb., de azért nem lettünk sem hitetlenek, sem pedig rajongók. A békeség Istene adjon orvosságot a vérző sebekre s egyenlítse ki mihamarabb az ellentéteket.

— **A „Religió“** azt írja a németalföldi és angolországi protestantizmusról, hogy az vert had, melynek visszavonulása szembevethető s mely templomait is eladni kénytelen. Ez bizonyára megfelel a „Religió“ kegyes óhajának, de hál' Istennek, nem az igazságnak. Különbözik a „Religió“ a magyar protestantizmusról egész másként, az irigység hangján emlékszik meg, irván a következőket: „A jelenlegi magyar állami hatalom kedvenc vallása — a protestantizmus. Ennek a kedvéért hoztak 1790 óta egész 1895-ig, a midőn Magyarország államiaságának keresztény jellegét is megszüntették minden vallásügyi törvényt. Ennek a kedvéért hozták be a polgári házasságot, ennek a segítségére cikkelyezték be a zsidó vallást. Most a magyar állami hatalom az ő kedvenc államvallásának kedvéért újra megnyitja az ország erszényét. Míg a katolikus papság kongrua-ügyét aludni hagyják, a protestáns lelkészek fizetéseinek emelésére már kész a törvényjavaslat. Az „Alkotmány“ kitűnő szolgálatot tett az igazságnak, midőn f. dec. 29-én egy vezércikkben kimutatta, hogy mily aránytalanul nagyobb teher esik egy-egy kath. papra, mint egy-egy prot. lelkészre, és mégis mily sietősen megy a magyar állami hatalom a prot. lelkészek segítségére. A lelkészi teher aránya a protestánsoknál és katolikusoknál, csakis a hívek számát tekintve, ez: a tiszántúli ref. egyházkerületben van 349 anyaegyházban 227,712 lélek, egy-egy lelkészre esik tehát 652 lélek; az erdélyi egyházkerületben van 543 anyaegyházban 347,060 lélek, tehát egy lelkészre 649 lélek esik; a dunántúli egyházkerületben van 288 anyaegyházban 234,258 lélek, tehát egy lelkészre 814 lélek esik. A reformátusok összes létszámából, 2,212,663 lélekből 1985 lelkészre egyenkint esik 1114 lélek. Most lássuk a róm. katolikus plébániák lélek-arányát átlag véve. Az 1891-iki népszámlálás szerint volt 7,239,212 róm. katolikus, és 3194 plébánia. Minden plébánosra esik tehát 2260 lélek. Kétszer annyi, mint egy-egy prot. lelkészre.“ A „Religió“ itt éppoly alaposan csalódik, mint a Németalföldre és Angolországra vonatkozó adatok ismeretében, mert sajnos a magyar protestantizmus éppen nem monhatja magát a kormány által becézgetett felekezetnek. Mennyit kell küzdenünk az 1848: 20. t. cikk részleges megvalósításáért is. És

az a sok prot. pap jó részben 400—500 frtos fizetésen tengődik.

— **Joó István**, a tiszántúli ev. ref. középiskolák nagy tevékenységű felügyelője a múlt hetekben — mint akkor őszinte fájdalommal értesültünk — veszélyesen megbetegedett. Most benső örömmel halljuk, hogy nehéz betegsége jobbra fordult, a rettegett bajon győzött az orvosi tudomány és szerető családjának önfeláldozó gondozása, Egyelőre még, a kiállott szenvedések után, teljes testi és lelki nyugalomra van szüksége, de rövid időn ismét elfoglalja hivatalát egészségben, szellemi és testi erőben. S hogy ez úgy legyen, szívünkben kívánjuk.

— **Építkező, segélykérő egyházak.** A *thassi* (Szabolcs-m.) kicsiny ev. ref. egyház elavult s pusztulásnak indult, történelmi műbecseselel bír, góth stílusú templomát akarja kijavítani. A három felekezet közé ékelt szegény kis gyülekezet önjerejéből nem képes fedezni a renoválással járó tetemes költséget, azért a hívek áldozatkészségéhez fordul. A megújítandó templom falában elhelyezendő emléktáblán fogja az egyház megörökíteni hazafiúi érzéséből kifolyólag Thass vezér nevét is, kiről a község neveztetett. Bármily csekély összeget hálásan fogad. Az adandó segélyek a thassi ev. ref. lelkészi hivatalhoz küldendők. Ajánljuk a kérelmet méltó meghallgatásra! — A *nyitrai* ev. ref. missiói egyház is templomot akar építeni. Nem régen él még az egyház, de fenmaradásához és megszilárdulásához fontos nemzeti és egyházi érdekek fűződnek, Ajánljuk ezt is olvasóink pártoló figyelmébe! Az építendő templomra a kegyes adományok az egyház gondnokságához címezve küldendők.

— **Tiszántúli Emlékkönyv.** A tiszántúli egyházkerületi egyházi értekezlet szatmári közgyűlésének 16. számú jegyzőkönyvi kivonata, mely a nagyfontosságú „javaslatot az egyházi adózásról stb.“ foglalja magában, megjelent s az elnökség megkezdte szétküldését minden egyes gyülekezetnek a nt. esperesi hivatalok útján. Maga a terjedelmes emlékkönyv nyomtatása is immár befejezéséhez közeleg s nem sokára megküldetik az értekezlet tagjainak. A tartalmas emlékkönyv tiszteletre méltó megörökítője lesz a népes szatmári közgyűlésnek s a közgondolkodást és szent igyekezeteket hív tükröként mutatja fel.

— **A békés-bánati ev. ref. egyházmegye** lelkészi nyugdíjintézetének alapszabályait megkapta a szerkesztőség. Midőn a szives figyelmet köszönjük, egyúttal jelezzük, hogy a szabályzatot mielőbb ismertetni fogjuk.

— **Nyilatkozat.*** A „Debreceni Protestáns Lap“ múlt évi 51-ik számában *i. zs. b.* jegyű munkatársa a sárospataki „Magyar Irodalmi Önképzőtársulat“ némely dolgairol oly tudósítást tett közzé, mely a történeteket nem adja elő teljes hűséggel. Nem áll ugyanis az, hogy a tanári kar a társulatnak az „Ifjusági Közlöny“ újból való megindítására vonatkozó kérelmét visszautasította volna, a mennyiben e kérdésben az akadémiai szék azt határozta, hogy nem zárkózik el a kérelem teljesítése elől, csak a döntést függeszti fel addig, míg a társulat tanárelnökeinek megválasztása után a „Közlöny“ helyzetének és programjának részletes körvonalozásával biztosítékot nem nyújt az iránt, hogy a tanári kar

* Szives készséggel adtunk helyet e nyilatkozatnak, mert lapunk forró óhajta, hogy egyesek hirtelen természete, egyoldalú felfogása, vagy ferdeirányú ambíciója ne ronthassa meg a tanári kar és akad. ifjuság közti bizalmat, szeretetet és barátságot, amire pedig nem egy helyen bizonyos hajlam mutatkozik.

megrovását fölkeltő okok többé nem ismétlődnek. Félreértések kikerülése végett, ifjuságunk jó hirneve s az általunk igazán tisztelt tanári kar iránti kedves kötelességünknek tartjuk azt is kijelenteni, hogy az imént imlített intézkedésben megnyugodtunk s távol van egész ifjuságunk attól a balfelfogástól, mintha a tanári karban ifjusági egyesületeink autonomiájának a fegyelem korlátai közt mozgó szabadságának elnyomóját vagy csak korlátozóját is látná. Ifjuságunk éppen ellenkezőleg, mint mindenben, úgy a szabadság érzetének tisztelésében és ápolásában is tanárait követendő példái gyanánt tiszteli. Sárospatak, 1898. jan. 8. Nagy Béla IV. theol. a „Magyau Irod. önképző társulat“ alelnöke.

— **A káromkodás ellen.** Alig van nép, melynél az éktelen, rút káromlás bűne annyira el volna terjedve, mint — fájdalom — a magyaruál. E részben a templomi szószék nem elegendő, hogy gátat vessen a lelket megmételtyező bűnnek. Debreczenben most *társadalmi mozgalmat* kezdenek indítani első sorban az utcai szitók és istenkáromlás meggátolására. Föltétlenül helyeseljük s követendő például említjük fel a mozgalmat. Kell, hogy a művelt társadalom segítségére siessen az egyház szolgálóinak s azokkal együtt igyekezzenek a társadalom kóros kinövéseit lehetőleg eltüntetni.

— **A vasárnap megszentelése.** Olvassuk, hogy az osztrák vasútiügyi miniszternek az állami és magán vasúttakhoz intézett rendelete értelmében ez évi május 1-én beáll a vasárnapi munkaszünet vagyis vasárnapon és nagy ünnepeken az áruforgalmat annyira fogják korlátozni, amennyire a vasúti berendezések a tehervonatok tartóztatását lehetővé teszik. Az új rendszabályok keresztülvitele nyugat felé, ahol még nagyobb a vasárnapi munkaszünet, nem okoz nehézséget, de igenis kelet és így Magyarország felé is. Nálunk a vasárnapi munkaszünetre még csak nem is fél, hanem harmad, vagy negyed rendszabályokat hoztak. Nagyon messze vagyunk még az angoloktól, vagy a belgáktól és hollandoktól. Itt az állam a vasárnap megszentelésére alakult egyesületeket készséggel támogatja, külön postabélyegeket adki, melyekre két nyelven (francia, holland) van írva, hogy vasárnap nem kézbesítendő azon postai küldemény, melyre ily bélyegek vannak ragasztva. Volt alkalmunk legközelebb egy itteni barátunkhoz érkezett genti levelen ily bélyeget szemlélni. Mikor jutunk még mi ennyire!

— **Puky Gyula egyházkerületi tanácsbíró.** Lapunk zártakor értesülünk arról a fontos és örvendetes hírről, hogy *Puky Gyula* e. m. tanácsbíró. a debreceni kir. ítélőtábla nagyérdemű elnökét, ezt a „vir integer scelerisque purus“-t, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület egyházai többségének bizodalma a *Lengyel Imre* e. m. gondnokká választásával megüresedett kerületi tanácsbírói székbe emelte. Annál örvendetesebb e választás, mert itt semmi szenvedély, semmi, az egyházi élettől idegen, különösen politikai érdek közre nem működött, ilyen vádat senki nem emelhet. A megválasztott impozáns többsége mellett a többi jelöltek csak elforgácsolt szavazatmennységeket kaptak. A szavazatokat e hó 12-én bontotta föl a bizottság, melynek elnökei *Görömbei Péter* esperes és *Simonffy*

Imre debreceni főgondnok voltak. A beadott 723 érvényes szavazatból: *Puky Gyula* kapott 481, *Luby Géza* orsz. képvis. 55. *Szinay Gyula* orsz. képvis. 36, dr. *Bartha Béla* jogtanár 34, dr. *Medve Kálmán* ügyv. 18, *Mezőssy Béla* orsz. képvis. 15, *Szell Farkas* táblai tanácselnök 10 szavazatot. Rajtok kívül még 33 férfiú nevével találkozunk a szavazó lapokon Üdvözljük szívből fakadó üdvözzellett egyházkerületünk kiváló új munkását.

— **Halálozások.** A tiszáninneri ev. ref. egyházkerületet, különösen pedig a tornai egyházmegyét súlyos veszteség érte nagyérdemű gondnokának, *Vécsey József* abauj-torna-vármegyei árvaszéki ülnöknek váratlanul, férfi kora delén bekövetkezett elhalálása folytán, melyről röviden mult számukban is megemlékeztünk. A megboldogult egyházmegyei gondnok igazgató tanácsosa volt a sáros-pataki főiskolának is. E sorok írója személyesen ösmerte s így teljesen méltányolni tudja a testvér-egyházkerület veszteségét. Nem a tehetség fénye tüntette ki a megboldogultat, e tekintetben sokan túlszárnyalták, hanem a nemes ambíció, a jóakarát, a munkakedv, ernyedetlen szorgalom, egyházának és a sáros-pataki főiskolának lángoló szeretete. Szerette, becsülte, szinte rajongó szeretettel a ref. lelkesi és tanári kart s méltán mondják a „Sárospataki Lapok,“ hogy e főiskola tanári kara egy igazi jóakarót vesztett az elhunytban, pedig sem a sáros-pataki, sem általában a magyar protestáns tanárok nem dicsekedhetnek azzal, hogy igazi jóakaróik tulságos bőséggel volnának. Nagy lelkesedéssel csüggett *Apponyi* Albert grófon és hű követője volt politikai elveinek, neki magának személyes barátja. Az egyházpolitikai mozgalmak idejében ez álláspontja némileg elszigetelte a magyar protestáns zömétől, de mert az ő tiszta lelke meggyőződését mindenki tisztelte s ő is a másokét, irt ez nem támasztott közte és övéi között. Sőt határozott érdeme, hogy a nemzeti párt aránylag csekély számú protestáns vallású hívei közé tartozván, e pártot s annak vezérét segített tájékozni a magyar protestantizmus, különösen papságunk anyagi helyzetéről s az 1848: 20. t.-cikkre vonatkozó igényeinkről. Különösen nehéz megpróbáltatásokon ment át az utóbbi években a kisdud tornai egyházmegye. Négy év előtt vesztette el akkori gondnokát, az országos nevű *Lükő* Gézát, kinek utóda lett *Vécsey*; kevéssel azelőtt esperesét, *Vajányit*, kinek székét a derek *Gyarmathy* József foglalta el, hogy rövid pár év alatt elmenjen a minden elők útján s most követte őket *Vécsey* József is. Munkás életének emlékezete legyen áldott! — *Hercegh* János debreceni ispotályi ev. ref. fitanítót súlyos csapás érte nejének Sz. Tóth Rózának f. hó 10-én 39 éves korában bekövetkezett elhunytá által.

TARTALOM-JEGYZÉK: Államsegély és ref. gymnasiumaink. Dóczy Imre. — Hol kezadjuk a belmissiót? Ladányi Endre. — Tárcsa: A Bécsben járt egyházkerületi küldöttség naplója. Tóth Sámuel. — Tanügy: Jegyzői jelentés. Elek Lajos. — Közéletünk: Az egyházi adózás reformja. Dr. Bartha Béla. — Könyvismertetés. Dr. Finkei Ferenc. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Eröss Lajos** és **Bartha Béla** dr.